

Slovenski Učitelj

**Pedagoška revija
in glasilo Slomškove družbe
v Ljubljani**

9

Leto XII

1940

»Slovenski Učitelj« izhaja mesečno. Uredništvo je v Ljubljani, Aleksandrova cesta 10. Upravištvo je v Ljubljani, Jenkova ulica 6. Naročilna letno 50 din. Članke in dopise sprejema uredništvo; reklamacije, naročnino in članarino pa upravištvo. Izdajatelj in lastnik je »Slomškova družba« v Ljubljani. — — Odgovorni urednik: Strukelj Ivan. Tiska Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani (Jože Kramarič).

Vsebina 9. številke: 40 letnica Slomškove zveze in družbe. — Slomšek in sodobni učitelj (Vinko Brumen). — Novo življenje — nova šola (Rudolf Pečjak). — Didaktični materializem — najhujša bolezen našega šolstva (Ivan Andoljšek). — Don Boskova vzgojna metoda (Jože Kostanjevec). — Nauk o duši (E. Bojc). — Psiha slovenskega naroda (Prof. Ema Deisinger). — Telesna vzgoja, mladina in šola (Pavle Kveder). — Zgodovina ustanovitve meščanske šole v Kranju (Prof. Lojze Potočnik). — Književne vesti.

Iz uredništva.

G. sotrudnike prosimo, da nam oprostite, ker smo nekatere članke okrajšali, nekatere pa cdložili za prihodnje številke. Prilično bo prišlo vse na vrsto. Sedaj nam jemlje prostor 40 letnica Slomškove družbe.

Iz odbora.

Vse one mlajše člane in članice, ki jih niti osebno še ne poznamo, želijo pa sodelovati pri proslavi, prosimo, da se nam javijo pismeno in povedo: pojejo sopran, alt, tenor ali bas. Nujno!

Knjižne izdaje »Slomškove družbe«

1. A. Lebar: »Oskrba manjnadarjencev.« Cena 10 dinarjev.
2. France Bevk: »Pastirčki pri kresu in plesu.« Cena 5 dinarjev.
3. Rudolf Wagner: »Gremo v Korotan.« Cena 10 din.
4. Rudolf Wagner: »Poglejmo v beneško Slovenijo.« Cena 10 din.
5. Ivan Čampa: »Štirje zvonarčki.« Cena 6 din, vez. 10 din.
6. France Bevk: »Grivarjevi otroci.« Cena 8 din, vez. 12 din.
7. Marija Jezernik: »Vesele uganke.« Cena 8 din, vez. 12 din.
8. Krista Hafner: »Kako naj se otrok uči.« Mala brošurica za starše. 2 din.
9. Franc Ločniškar: »Vrtec« za leto 1938/39, vezan 25 din.
10. »Slovenski učitelj« za leto 1938/39, vezan 55 din.
11. Jan. Plestenjak: »Bajtarska kri.« Cena 15 din, vez. 18 din.
12. Rud. Pečjak: »Japonske pravljice.« Cena 10 din, vez. 12 din.

Naročila sprejema »Slomškova družba« v Ljubljani, Aleksandrova c. št. 10, dvorišče, I. nadstropje.

»Slovenski Učitelj« izhaja prve dni vsakega meseca. Vsak društveni član mora biti naročnik lista. Sklep uredništva je 5. vsakega meseca. Naročnina za list znaša 50 din, članarina »Slomškove družbe« 5 din, prispevek za vzdrževanje lokala 12 din = skupaj 67 din letno.

Položnica Poštne hranilnice za »Slovenskega Učitelja« ima št. 11.073. Člani »Slomškove družbe« in naročniki »Slovenskega Učitelja« morejo biti le redni plačniki.

Uprava in uredništvo.

Slovenski Učitelj

Pedagoška revija in glasilo Slomškove družbe

Leto XXXXI V Ljubljani 5. septembra 1940 Štev. 9

1900-1940

40 letnica Slomškove zveze in družbe

V usodnem času je bila rojena Slomškova zveza, v še bolj usodnem pa praznuje 40 letnico svojega dela in podaja svoj obračun.

Ustanovili so jo dne 10. septembra 1900. Na ustanovnem shodu je bil sprejet približno nastopni program: Veri, vzgoji, poduku mu je bilo geslo. V podrobnem pa se je glasil: Slovenski učitelji smo. Zvesti sinovi svojega naroda, pa tudi svete katoliške Cerkve. Vera in narodnost sta najdražji svetinji našega ljudstva, zato mu hočemo mi, učitelji in vzgojitelji slovenskega ljudstva, ohraniti najdražji zaklad neoskrunjen.

Nam je izročena slovenska mladina, upanje in ponos staršev, da jo vzgojimo in izobrazimo. V naših rokah je tako rekoč bodočnost slovenskega naroda. Vera ali nevera se lahko vsadi v sprejemljiva mladostna srca. Sinovom slovenskega naroda je katoliška vera dragocen biser. Dolžnost naša je varovati ga in izročiti mladini neomadeževanega. Učitelji slovenskega ljudstva morajo biti prepričani in odločni katoliki.

Hočemo narodno in krščansko vzgojo in izomiko slovenskega naroda, zato je potrebno, da so vzgojitelji in učitelji slovenskega ljudstva krščansko misleči možje. Katoličani ne samo po imenu, ampak tudi po svojem prepričanju in dejanju. Naše krščanstvo pa more biti samo ono, ki ga uči sveta katoliška Cerkev.

Borili se bomo proti vsem, ki hočejo vreči znamenje sv. križa iz naših šol in s tem Boğa iz src naše mladine.

Prepričani, da je složno delovanje učiteljstva in duhovščine za telesni in dušni blagor neobhodno potrebno, podpirali bodemo složno delo obeh stanov v šoli in javnosti, borili se bodemo proti tistim, ki hočejo zanesti prepir in sovraštvo v ta stanova zato, da bi laže širili med ljudstvom protiverske ideje.

Ker pa vemo, da le oni, ki ima zagotovljeno gmotno eksistenco, more nastopati kot cel mož, da se le tak more žrtvovati vsega svojemu poklicu, da je delo v šoli težavno, borili se bodemo za ureditev plač vsega učiteljstva. Zahtevali bodemo dotlej, dokler se nam ne dá.

Pri tem pa ne bomo pozabili nikdar, da je naša narodna in krščanska dolžnost skrbeti poleg izobrazbe ljudstva tudi za gospodarsko povzdigo slovenskega naroda.

Slovenski učitelji smo, katoličani smo, krščansko in narodno šolo hočemo!

Na tem programu smo delali v Slomškovi zvezi, na tem programu delamo v Slomškovi družbi, ki sloni v bistvu na istem programu.

In naše delo?

Izdali smo doslej 40 letnikov Slovenskega učitelja, ki vsebuje na približno 14.000 straneh nešteto člankov v duhu zgoraj navedenega programa. Izdali 9 mladinskih in eno strokovno knjigo ter 2 brošurici. Vse pa po geslu: Mladini ljubezen, domovini zvestobo.

Koliko pa smo storili za krščansko in narodno šolo z besedo, naj nam pojasni nastopni račun: Imamo centralna in podružnična zborovanja. Pred vojno smo imeli 11 podružnic, po vojni jih imamo 14. Vsaka podružnica zboruje približno najmanj 3 krat na leto, centrala zadnja leta tudi 3 krat, kar da vsa leta prav lepo število zborovanj in predavanj za krščansko in narodno šolo.

Zadnji dve leti pa izdaja Slomškova družba tudi mladinski list Vrtec, ki ga je dvignila vsebinsko tako visoko, da je med najboljšimi mladinskimi listi v državi in ima prav lepo število naročnikov.

Člani Slomškove družbe pa so delavni tudi izven šole. Nekateri delajo v prosvetnih katoliških društvih, drugi v gospodarskih in občinskih odborih, tretji v socialnih in podobnih društvih. Nekateri so tudi ustanovitelji ali soustanovitelji teh društev.

In plačilo za vse to? Bili smo preganjani, zapostavljeni, označeni za nevredne državljanke, pač zato, ker smo v vseh težkih časih živo čutili s slovenskim ljudstvom. Nekaj članov je dalo celo življenje za svoje prepričanje. Ljudstvo pa je bilo z nami. Vlagalo je prošnje, pošiljalo deputacije na odločujoča mesta in tudi drugače nastopalo za naše člane.

40 letno delo je bilo polno borb in trpljenja, toda rodilo je tudi več jeklenih značajev. Samo značaji pa žanjejo v življenju resnične uspehe.

Bog nam daj moči, da bomo vztrajali na začrtani poti še dalje v tem velikem času, ki ga sedaj preživlja ves svet, v katerem se oblikuje novo življenje narodov. Boljše življenje pa bo ustvaril samo človek, poln božje luči in moči.

* * *

Za člane Slomškove družbe je letošnje leto jubilejno, ker praznujemo 40 letnico Slomškove družbe in 140 letnico rojstva našega vzornika A. M. Slomška. Uvod v proslavo je bil letošnji občni zbor na Brezjah, nadaljevali smo ga z duhovnimi vajami za učitelje v Ljubljani, 22. septembra pohitimo v Maribor na Slomškov grob, v oktobru pa bomo imeli v Ljubljani slavnostno proslavo 40 letnice Slomškove zveze in družbe. V ta namen smo izbrali že tudi posebne pesmi, ki jih bomo peli pri maši

na dan proslave. Moralna dolžnost vsakega člana pevca je, da se te pesmi dobro nauči že doma. Opozarjamo posebno na kompozicije našega člana M. Železnika, ki so sicer težke, toda lepe. Na večeru pred dnevom proslave bomo imeli komerz, na katerem pa bomo peli Slomškove pesmi, ki jih imate v Mohorjevih pesmaricah.

Točen program bomo še pravočasno objavili v Slovincu. Veselo na delo!

* * *

V spomin 40 letnega obstoja Slomškove družbe hočemo oživiti tudi podporni sklad, ki bo namenjen v prvi vrsti našim revnim učiteljiščnikom. Kot prvi dar je vplačal neimenovani 100 din, A. B. pa 50 din. Vivat sequentes!

Vinko Brumen

Slomšek in sodobni učitelj*

Morda komu ni bilo všeč, ko je bral naslov mojega predavanja. Mislim si je morda: Čemu zopet Slomšek in vedno le Slomšek? Čemu stikamo toliko za vprašanji iz preteklosti, ko nas jih danes zasipa toliko, ki jim nismo kos? Kaj more učitelju v današnji slovenski vasi povedati »Blaže in Nežica«, knjiga, ki je bila namenjena analfabetom pred 100 leti? Česa se moremo pri Slomšku naučiti o delovni šoli in strnjem uku, o študiju in testiranju otrok, o pridelavi statistik pri raziskovanju življenja našega vaščana in o drugih takih in podobnih vprašanjih, ki dandanes zanimajo nas šolnike? Itd.

Marsikdo izmed vas in izmed njih, ki jih danes ni med nami, je morda mislil tako ali podobno, ko je bral naslov mojega predavanja. Tudi meni samemu so se vzbudile podobne misli, ko sem dobil vabilo, naj danes govorim o predmetu: Slomšek in sodobni, mišljen je gotovo današnji učitelj. Odkrito povedano: tudi jaz bi raje in lažje govoril danes o čem drugem, zlasti še, ker sem itak — upam, da le začasno — pustil študij naše pedagoške zgodovine in se bolj posvetil drugim vprašanjem. Toda povabili so me, naj govorim o tem vprašanju, in vabilo sem sprejel. Saj pač še vedno velja, da je »historia magistra vitae«, da je zgodovina učiteljica o življenju, kakor prevajajo latinske besede. Tudi nas bi mogla naučiti marsičesa in bi celo verjetno bolj zanesljivo našli pot iz sedanjih stisk in zmed, ko se ne bi tako krčevito branili ustaviti se za hip v sedanjem vrvežu, ozreti se na dosedanjo kulturno pot človeštva in iz starih izkustev razbrati pravo novo pot...

Posebno v najnovejši dobi, ko toliko in tako radi govorimo o pravi in pristni »slovenski« pedagogiki, bi se mogli marsičesa za svoje prizadevanje naučiti prav pri Slomšku. On je bil prvi in do sedaj menda največji slovenski pedagog in je gotovo povedal slovenski pedagogiki to in

* Predavanje na učiteljskem zborovanju ob mladinskih dneh v Mariboru 1939.

ono, mimo česar ne bo mogla in ne bo smela iti, če bo v resnici hotela ostati »pedagogika« in če bo v resnici hotela biti »slovenska« pedagogika. Znani izgovor in včasih celo očitek, da je Slomšek živel v čisto drugačnih kulturnih in socialnih razmerah in je moral svoje delo prilagoditi čisto drugačnim okoliščinam, kakor živimo v njih mi, nas ne more opravičiti, da Slomška zanemarjamo. Saj sta vendar Sokrat in Platon živela še v mnogo bolj različnih okoliščinah, pa sta vendar izpovedala marsikatero resnico, ki ni veljala le za Grke v tisti dobi in še kako stoletje pozneje, temveč za vse človeštvo v vseh časih doslej in še danes velja. Isto velja o ostalih velikih možeh in njihovih delih.

Znana nam je razlika med »kulturo« in »civilizacijo«, kakor jo večkrat srečamo v spisih in knjigah. Prva beseda pomeni skupnost duhovnih vrednot, ki si jih je človeštvo pridobilo v svojem razvoju, z drugim imenom pa nazivamo celotnost bolj tehničnih dobrin, ki smo jih iznašli v tem času. Ne da se oboje povsem ločiti, tesno je povezano med seboj, in lahko bi v tem smislu rekli, da ni kulture brez civilizacije in da tudi ni civilizacije brez kulture. Toda precej zadenemo bistvo, če rečemo, da kultura v zgodovini raste, civilizacija pa napreduje. To se pravi: vsaka prava kulturna vrednota (v tem ožjem pomenu besede) ima in ohrani svojo vrednost, naj gre človeštvo katero koli pot hoče. Neko spoznanje ostane spoznanje, četudi človeštvo pozabi nanj; poštenost bo vrednota, četudi kdaj nihče na svetu ne bo več pošten in naj se obče prilike na svetu izpremene tako ali tako. Itd. S civilizacijo je drugače: ta napreduje, to je, iznajdeva novo, da z njim nadomesti staro. Pa še tukaj potem staro ni brez vrednosti. Bilo je nujen predhodnik novega, brez njega ne bi bilo tega, kar sedaj cenimo in radi imamo. Po muzejih in razstavah razkazujemo stare lokomotive in kolesa — ne le zato, da vidimo, kako silno smo napredovali v teku časa, nego tudi, da vidimo, kaj je bilo potrebno, da smo mogli dobiti to, kar imamo.

Tudi na šolskem polju imamo opravka s kulturnimi in civilizacijskimi dejstvi. Mogli bi govoriti ne le o posebni pedagoški kulturi, temveč tudi o posebni pedagoški civilizaciji, in ne pozabiti, da kultura raste in le civilizacija napreduje. Tudi v pedagoškem življenju imamo take vrednote, ki so »večne«, ki so ohranile ves čas svojo vrednost in jih kvečjemu lahko bogatimo z novimi; pa druge, ki zavise od časa in raznih okoliščin ter se zategadelj izpreminjajo in menjavajo. Da se dado klopi v šolski sobi različno postaviti v raznih dobah in ob raznih okoliščinah, da boljši učni pomočki nadomeščajo slabše, da na razne načine skušamo strniti svoje delo in tako doseči čim boljši uspeh — vse to so dejstva, ki nam jih pri naša napredek naše pedagoške civilizacije. Če pa skušamo bolje umevati samo bistvo duhovne rasti, če hočemo prodrati do najglobljšega smisla vsega pedagoškega prizadevanja, če želimo kar najbolj poživiti in razmahniti svojo pedagoško vest in pedagoški eros, potem pomagamo pri rasti naše pedagoške kulture. Ko smo napisali boljšo učno knjigo, smo do neke mere razvrednotili prejšnjo slabšo (ni pa vsaka novejša že zaradi

tega boljša od starejše, ker je novejša), toda tudi prejšnja slabša knjiga ohrani vsaj svojo zgodovinsko vrednost, ker brez nje najbrž ne bi imeli sedanje. Če pa pošljemo v šolo dobrega učitelja, ne moremo s tem še odvzeti prav ničesar od vrednosti kakega drugega dobrega učitelja, ki je delal v prejšnjih časih, četudi je bilo to v drugačnih razmerah, z drugimi metodami in pomočki. Dober učitelj je prava pedagoška kulturna dobrina, ki ohrani svojo vrednost, tudi če jih za njim pride več in boljših, dobra učna knjiga ali metoda pa je dobrina pedagoške civilizacije ali tehnike ter se mora novi in boljši umakniti — v muzej, prečesto jo vržemo celo med staro šaro.

Vsega tega ne smemo prezreti, kadar se vprašujemo, ali lahko Slomšek tudi nam še kaj pove ali nič. Kolikor je Slomšek prispeval k občečloveški in še posebej slovenski pedagoški kulturi v prej očitnem ožjem pomenu besede, toliko je zapustil tudi nam, kakor so nam plodove svojega duha in dela zapustili Sokrat, Platon in drugi. Kolikor pa je Slomšek neposredno urejal tedanja upravna in tehnična šolska vprašanja, je bil in moral biti seveda sin svoje dobe, kakor smo otroci svoje dobe mi, in je delal v prvi vrsti za svoj čas, za naš pa toliko, kolikor je postavil temelj, ki smo mi lahko šele na njem gradili. Ne strašimo se besed in si odkrito priznajmo, da je to in ono danes zastarelo in ima le še zgodovinski pomen! Taka je usoda vsake tehnike in tudi pedagoške; celo marsikaj, na kar smo danes silno in preveč ponosni, ima prav malo ali nič nesmrtnega na sebi. V takih stvareh Slomšek ni mogel biti izjema; ne smemo mu očitati, da je pred enim stoletjem stregel drugačnim in ne našim sedanjim potrebam. Za nas same bi bilo najbolj žalostno spričevalo, če bi Slomšek bil tudi v čisto tehničnih pedagoških zadevah docela modern, ker tedaj pač mi ne bi v sto letih napravili niti koraka naprej. Nov čas terja nove stvari in novi ljudje so tudi dolžni, da potisnejo voz napredka za kako ped naprej. Če smo to storili, se pa zopet ne smemo preponosno trkati na prsi in prezirljivo gledati na prednike, ki so bili v svojem času nekoliko zadaj za nami. Napredek je treba vzeti relativno in kdo ve, če ni bil relativni napredek kakih preziranih prednikov vendar večji od našega!

Mi moramo vprašanja, ki nam jih stavi današnji čas, po svoje reševati. Kadar pa jih rešujemo, ni brez pomena za nas, če vemo, kako so jih reševali naši predniki. Vsaj marsikako pobudo lahko dobimo pri njih. V mnogih temeljnih vprašanjih pa nam lahko pokažejo celo pravo pot, ker so pri iskanju svoje rešitve bili srečnejši in morda genialnejši, kot smo mi. Ne prezrimo, da se izmed mnogih prednikov ukvarjamo le z vidnejšimi, mi pa smo le povprečniki, ki se le tedaj včasih lahko povzpemo nad prednike, kadar lastno ustvarjalnost oplojamo s skušnjami prednikov.

K Slomšku romamo sedanji slovenski pedagogi, da tudi pri njem dobimo kake pobude, ko skušamo zgraditi stavbo prave slovenske pedagogike, teoretske in praktične. Saj je on obema stavil prve temelje!

(Dalje.)

Novo življenje — nova šola

2. Temelji novega življenja.

(Konec.)

Ne tone stoletje — tone doba. V sedanji veliki zgodovinski krizi ne gre le za reforme človeške družbe, gre za samo bitno osnovo.

Kakšno bo novo življenje, novi red. Nihče ne more prerokovati v tem strahotnem vrenju različnih elementarnih življenjskih tokov, ki zajema že ves svet, dokončne oblike novemu družabnemu redu. Eno pa je gotovo, namreč to, da bodo ti potresni sunki trajali še dolgo, dolgo, ker živimo že več kot dve desetletji v veliki revolucijski dobi. Tudi po francoski revoluciji se ni svet sto let in še več pomiril, prvi viharji proti fevdalizmu pa so bili že kmečki upori. Zato vse to, kar zdaj doživljamo, ni še dokončno in še dolgo ne bo. Živimo le v posameznih dobah revolucije, ko je ozračje še vse megleno. Ali so novi nazori o svetu in življenju, ki bruhajo iz ognjenika revolucije, že tako močni in polni, da bi lahko človeštvo tisoč let in še več črpalo svoje kulturno ustvarjanje iz njih? Samo v tej perspektivi se pokažejo njihove trajne vrednote. Na to si naj skuša vsak sam odgovoriti. Kakšni pretresi se bodo še godili v naših dušah in skozi kakšno trpljenje bo moral še ubogi moderni razdvojeni človek, preden bo ustvaril v svoji duši harmonijo — kdo bi to vedel. Ogromna kolesa meljejo človeštvo, da umre, kar se je nabralo v nas slabega, in pripravijo tla za novo boljšo rast. Človek je slep in bi zdrvel v prepad, če bi ga trpljenje ne očiščevalo.

Kakor pa v megli ne vidimo sonca, čutimo pa rahlo njegove tople žarke, tako skušajmo iz sedanjega razdejanja doumeti temelje novemu redu in življenju.

1. Moderna znanost je ubila v nas čut za absolutne vrednote in ustvarila v naših dušah razdejanje. Treba se bo spet vrniti od relativnega pojmovanja najvišjih vrednot k absolutnemu. Te vrednote, ki veljajo za vse človeštvo in za vse čase, je zaslutil že grški genij, v polni luči pa nam jih je prineslo krščanstvo. Brez tega absolutnega, večnostnega duha v sebi bo človek taval še naprej v temi z brlečo lučko. Potrebni smo v sedanji zmaterializirani dobi najvišjih duhovnih idealov, ki se ne spreminjajo po času in kraju.

2. Moderni človek je zmagoslavno poudarjal osebno svobodo. Kljub mnogim vrednotam pa je kakor v ironijo razvrednotil človeško osebnost. Vzel je človeku največ — njegovo večnostno vrednost. Človek ni več podoba božja, njegovo življenje ni več sveto, nedotakljivo, prepuščeno Stvarniku, ampak dela lahko vsak časní moготec kakor hoče z njim. Kakšno ponižanje. Če ti je bližnji na poti, spravi ga s sveta, če si močnejši; to je nauk zmaterializiranega človeka. Saj doživljamo zločine, nasilja, strašen cinizem, prelom dane besede celo na najvišjih mestih, ki bi morali

biti varuhi morale. Nebrzdana svoboda na eni strani, na drugi moderno suženjstvo.

Temelj novemu občestvu bo moral biti zato: svetost človeškega življenja, gledano v večnostnem dogajanju. Drugače bo snov, materija vedno znova zbujala v nas človeško zver in ne bodo vse gospodarske reforme nič pomagale. Vemo, da je ravno spoštovanje do človeške osebnosti zrušilo suženjstvo.

3. Evropski nadčlovek je razbil okorelo fevdalno občestvo, novega pravega bratskega občestva, temelječega na ljubezni, pa ni ustvaril kljub temu, da je bilo njegovo geslo bratstvo. Spet se je sprevrglo bratstvo v nebratstvo, kajti bratstvo in neomejena svoboda se ne dasta spraviti v sklad. Z ogromnimi dobrinami, ki jih je ustvarila znanost, so se okoristili v prvi vrsti posamezniki, velika množica pa je v bedi. Poleg nebotičnih palač in tovarn milijonskega mesta — morje obupne revščine v razpadajočih barakah, kjer »brez svetega Duha je strop«, kakor pravi pesnik. Poleg najrazkošnejšega uživanja glad, solze in razdejanje duš. Carstvo nadčloveka, ki mu je materija vse. Temelj, ki bo povezal ljudi spet tesneje v božje bratstvo, bo moral biti v prvi vrsti duhoven, ker samo gospodarska preureditev bi prej ali slej zbujala v višjih nasilje in izkoriščanje, v nižjih nevoščljivost in maščevanje, v obojih pa zlobo. Človek je le prerad otrok dobe, zato bo treba odstraniti v prvi vrsti in s silo vire zla, vire in leglo maščevanja in nevoščljivosti, ki se iztekajo v občestvo in okužujejo nas vse. Omejiti bo treba neomejeno razbrzdano svobodo, da ne bo eden umiral od preobilja uživanja, drugi pa od lakote. Omejiti pa jo bo treba tako, kar je najtežje, da ne bomo ubili v sebi nedotakljive npravstvene človeške osebnosti in spreminjali ljudi v čredo. Antična Antigona se je celo uprla državnim zakonom, ko so posegli v njen božji npravstveni svet. Trajno duhovno bratstvo bo ustvaril lahko samo človek, ki bo poln božjih npravstvenih sil. Nova zmehanizirana država s svojimi črednimi ljudmi, ki naj bi bila novo božanstvo, ne bo mogla utešiti večno nemirnega človeškega srca. Morala se bo pač prej ali slej ukloniti resničnim božanskim silam, ki so v naši duši.

4. Od renesanse dalje je človek rušil v sebi religiozni čut, z njim pa je rušil v sebi tudi npravnost in vest. Znanost ni mogla nadomestiti v npravnosti Cerkve. Omajano je zato spoštovanje do človeka, razglašena pa pravica močnejšega. Strahotno je padel v nas čut odgovornosti in smisel za žrtve, razrastle pa so se slabe strani življenja. Zmehanizirano moderno življenje s svojim hitrim tempom, bežnimi vtisi, razkošno razsvetljava in podobnim je povzročilo, da je prevladala v človeku čutnost. Današnja družba je posvetna, čutna, veseljaška, razumska, glavno ji je uživanje. Moderni človek živi pogansko življenje, toda brez antične verske npravnosti. Denar, velemesto, uživanje je ideal človeka. Nova družba si bo morala postaviti drugačne ideale, da bodo usmerili tega na periferiji živečega človeka spet v središče globljega življenja. Brez globoke religiozne duhovne osnove ne bo šlo. Drugačni ideali, ki se že po-

rajajo, bodo zadostovali morda v prvem novem zaletu, trajno pa bo njihova moč splahnela, saj ne bodo mogli utešiti nemirnega večnostnega človeškega duha. Eno pa je gotovo, da samo lepe besede ne bodo več vžigale — v novi nastajajoči dobi bo treba dejanj. Ne bo glavno, kdo si in kakšna načela izpoveduješ, ampak kako po teh načelih nepotvorenjeno in resnično živiš. Kakšen bo novi družabni red, ki bo današnjega perifernega človeka spet premaknil v središče življenja — kdo bi mogel to prerokovati: Živimo sredi revolucije, zato se novi red ne bo rodil iz teorije — kri in solze ga bodo rodile. Le tak bo lahko rešil sodobnega razdvojenega človeka in sodobno komplicirano razkrojeno življenje. Gotovo pa je, da sedanji kapitalistični red tega ne more storiti, ker je sam ves periferen.

5. Doba, ki je v zatonu, je gojila pretirani intelektualizem, premalo pa vzgajala značaje. Od tod vsepovsod pomanjkanje značajev v življenju, vse preveč pa pretkanih, zvijačnih ljudi. To je jedro zla sedanje družbe. Ne um, ampak značaj mora biti prvo v etičnem človeškem občestvu. Odpor proti pretiranemu intelektualizmu se kaže tudi v gojenju športa, potovanju, taborenju v naravi in na kmetih, v literaturi in drugod. Sedanja racionalistična družba pa ne bo mogla postaviti značaja za osnovo novega življenja, ker je njena osnova druga.

6. Kako je padel v modernem človeku čut odgovornosti za zdravo narodovo potomstvo, o tem bi bilo odveč pisati. Pričajo nam to dovolj bela kuga, bleda in lačna deca v barakah, duhovno in telesno razkrojene družine, brezbriznost mogočnikov in oblasti do družine na eni strani, na drugi pa brezmejno uživanje, razvajenost, pomehkuženost, pomanjkanje čuta za žrtve. Kaj bi nam vedela povedati mati s petimi otroci, ki išče skromnega stanovanja svoji družini. Prirejamo materinske dneve, nimamo pa društva za zaščito bednih in zapuščenih mater. Tako so mi na primer znani primeri, ko vse oblasti niso mogle izslediti brezvestnega očeta, ki je zapustil ženo in otroke v bedi na cesti. Prav tako sem bral pisma, ko so velepodjetja pisala taki zapuščeni materi, da je njen mož pri njih v službi in je sposobna delovna moč, družinske razmere jih pa ne brigajo. Seveda so bile med njimi tudi častne izjeme. Tudi razne počitniške kolonije in podpore ne bodo rešile mladega rodu in so samo aspirin za hudo bolezen. Treba je nove miselnosti, da bo ves narod prežet čuta odgovornosti za zdravo narodovo potomstvo. Kako se bo to izoblikovalo, pokaže bodočnost. Sedanji družabni red je bil tega nezmožen in tega ni rešil. Bil je osnovan na neomejeni osebni svobodi, ki se je sprevrgla v neomejeno uživanje na eni strani, na drugi pa v bedo.

7. Moderna doba nam je prinesla politično in družabno demokracijo, ni pa nam dala gospodarske demokracije. Prvo brez drugega pa nima prave vrednosti in je človeštvo padlo v novo suženjstvo Zlatega teleta. Kako se bo ta demokracija izoblikovala in v kakšni obliki, je vprašanje daljnje bodočnosti. Temelj gospodarstva pa bo moral biti duhoven: blaginja vseh članov narodovega občestva in človeštva, etična

vrednost dela pri soustvarjanju, dviganje svobodnih npravstvenih in ne suženjskih sil v človeku.

8. Moderni nadčlovek je dvignil pač v nesluteni moči človeško gospodarsko delo, ubil pa je v posamezniku etično vrednost dela. Delo se ceni danes po tem, koliko nese, samo v sebi pa nima prave npravstvene vrednosti. Vse se peha k lahkemu delu. Gruda v nas umira in s tem usihajo korenine narodu. Včasih so rokodelci in kmetje peli pri skupnem delu, danes pesem umira, v dušah je samo denar. Čim več ga imaš, bolj si ga lačen. Temelj novemu življenju bo moral biti poudarek etične vrednosti vsakega, tudi najmanjšega dela. Pri sedanjem načinu zmehanziranega, etično razvrednotenega dela bo seveda to teže doseči. Racionalizacija dela je namreč ubila v nas čut za celoto dela, ročnega in duhovnega. Saj niti čevljarški delavec ne vidi več čevlja, ampak samo podplat ali kak drug del, kar pač dela vse življenje. Ubit je v nas čut za celoto izdelka, gospodarstva, kulture, narodovega občestva in človeške družbe, s tem pa se ubija etična vrednost dela. Način dela bo sicer ostal, ker nam delo olajšuje, potreben pa je zato nov gospodarski red, ki bo obudil v človeku čut za celoto dela, gospodarstva in občestva. Treba bo človeka globoko prevzgojiti, dati mu širšega obzorja, da bo iz širših perspektiv vrednotil svoje delo, ki je, četudi najnižje, nujno potrebno za razcvet narodne in človeške kulture in ima zato višjo vrednost v večnostnem dogajanju.

9. Doba osebne svobode je tudi razglasila svobodo narodom. Devetnajsto stoletje je pomlad narodov. Vstali so mnogi zatirani in ponižani narodi k lastnemu kulturnemu življenju. Kolike dobrine, a spet koliko razočaranje. V kako grde in sebične namene je to sveto domovinsko čustvo izrabljal racionalistični evropski človek, o tem mi ni treba niti pisati. Kolikokrat je bilo blesteče geslo nacionalizem samo fraza nekje v zraku brez stika z ljudstvom, fraza za najgrše izrabljanje slabšega. Vsi vojni dobičkarji so bili na primer tudi navdušeni narodnjaki. V najskrajnejši smeri pa se je razvil iz narodnostne ideje najbestialnejši nacionalizem, ki se ne straši v imenu močnejše rase pomandratl manjše narode. Kar je njemu sveto, to razglašal pri drugih za zločin. Kaj vse se je delalo v zadnjem stoletju z narodnimi manjšinami. Kakšno nasilno potujčevanje, kakšno teptanje najsvetejših pravic, kakšno preganjanje milega materinega jezika, ki ni samo govorica za razumevanje, ampak je predvsem posoda naših kreposti. Kako daleč je gledal škof Mahnič, ko je napisal, da je nacionalizem poganstvo, namreč opisani moderni brezbožni nacionalizem. Kakor država tako tudi nacija ne more biti božanstvo, kakor nekateri hočejo, ker se kaj lahko spremeni v bestijo za druge narode ali v korupcijo za lastni narod. Narod je kmet na polju, je delavec v tovarni, mati ob ognjišču, učenjak v svoji sobi, ne pa blesteča fraza za izkoriščanje. Za takó pojmovano narodnost bo vsakdo rad doprinašal žrtve, kajti zavedal se bo globoko kakor škof Strossmayer, da je narodnost od Boga, zato nima nihče pravice brisati narodov

s sveta. Kako lepo poje naš veliki pesnik: »Videl zemljo sem in zemljaka na grudi domači. Njemu bila je najdražja kot naša nam in lepa je bila kot naša, vredna enake ljubezni kot naša.« Tak pa bo moral biti v narodnostnem oziru tudi temelj novemu družabnemu redu, ker drugače se bodo narodi s strahotnimi modernimi morilnimi sredstvi drug drugega uničili.

10. In ideja človečanstva, ki jo je prižgal kot novo in božansko humanizem. Tudi ta se je izrodila le prevečkrat v blede brezkrvno židovsko internacionalo in odtujevala ljudi narodnemu geniju. Brez velike duhovne večnostne luči ji je primanjkovalo toplote in se je le prerada sprevračala v sovraštvo do duha lastnega ljudstva. Nam pa bodi človečanstvo vrt poln rož, ki vsaka po svoje raste iz svoje večne skrivnosti, vsaka ima svoj vonj, svojo barvo, svojo rast, pa so le vse rože. Človečanstvo nam bodi v prvi vrsti ljubezen do lastnega naroda, združena z ljubeznijo do drugih narodov v ogromnem božjem življenju.

Novo življenje prihaja, srca ga čutijo in se mu strahoma počasi odpirajo. Velik zastor je še pred nami. Stara izživela doba težko umira. Živimo sredi revolucijske dobe, ko ne pomenijo besede nič, dejanja pa vse. Živimo polno, lepo, krepostno, ker samo s tem bomo pomagali ustvarjati nov lepši svet. Ne glejmo na dogodke iz dneva v dan, ampak v velikih božjih razdaljah. Le tako ne bomo zbegani, ampak bomo ostali močni. Doba, ko se polagajo temelji za stoletja, potrebuje velikih, na žrtve pripravljenih ljudi. Tudi to življenje je lepo. Vsaj veliko je, ker gre za najvišje vrednote.

Razočarani, poživaljeni človek išče spet božanstvo, da bo ustvarilo v njem zrušeno harmonijo. Božanstvo pa ne more biti država, nacija, človeštvo; vse to smo mi, k slabemu nagnjeni ljudje. Božanstvo je absolutno dobro, resnično, pravično in lepo kot tako večno, Bog. In tega človek išče, čeprav se nam zdi navidezno včasih drugače.

Iv. Andoljšek

Didaktični materializem — najhujša bolezen našega šolstva

1. Naša doba brst na drevesu renesanse in prosvetljene dobe

Smoter mojega razpravljanja je prikazati didaktični materializem kot najhujšo bolezen vsega našega šolstva in krivca krize današnje izobrazbe.

O njem ne bom začel razpravljati kar takoj, ker hočem pokazati, da ta najhujša bolezen današnjega šolstva ni nastopila slučajno, nego ima svojega povzročitelja v duhu časa.

Vsaka doba ima svojega duha, to je v vsaki dobi se človek obrača do drugačnih vrednot, kar nam povedo imena, kakor: humanizem, prosvetljenstvo, realizem itd.

Šola je socialna institucija, to se pravi, da si je človeštvo ustanovilo posebno napravo, s posebno organizacijo, ki naj mladini posreduje ideje

tiste dobe. Posameznik tega ne zmore, kar lahko doseže šola, ki popularizira ideje med narodom. V tem je njena moč. Njena slabost pa je v tem, da je to ogromen stroj, ki se silno počasi in težko prilagodi novim razmeram. V šoli se »jé kulturni kruh«, ki ga pridelujejo nadpovprečni posamezniki kake dobe. Tega »kruha« šola sama ne pridelala, nego ga že pridelanega dobi in ga »daje mladini le jesti«. Ako ga daje pravilno jesti, mladina tako raste, da ga kasneje sama »prideluje«, to je odkriva kulturne vrednote in z njimi oploja človeštvo. Šola torej živi od duha dobe in mora mladino tako voditi, da bo tega duha razumela.

Ako hočemo razumeti našo dobo, moramo poznati renesanso in prosvetljeno dobo.

1. Renesansa pomeni preporod, ki se je začel v 2. polovici 14. stoletja v Italiji in se je v 16. in 17. stoletju hitro razširil po Evropi s pomočjo tiskarskega stroja.

Medtem ko je bil srednjeveški človek tako usmerjen, da mu je bilo življenje na tem svetu le priprava za večnost, se je renesančni človek obrnil na ta svet, češ da je tu prijetno živeti. Srednjeveški človek moli, renesančni dela, da bi mu delo prineslo korist. Prvi pravi, da je razum prešibak za doumevanje življenjskih skrivnosti in zato veruje razodetju, drugi pa misli, da se da z razumom najti vse — celo Bog.

Renesančnemu človeku je vzor grški racionalizem in naturalizem, a ne srednjeveški supraracionalizem in supranaturalizem. Srednjeveški človek ima svoj center v Bogu in vse šolstvo služi temu smotru. Šolstvo vodi cerkev, kateri služi latinščina in grščina; zato kraljujeta latinščina in grščina v vseh srednjeveških šolah. Imena stolne šole, latinske šole, samostanske šole — dovolj povedo.

Renesančni človek se obrača na ta svet, ga raziskuje, odkriva z razumom skrivnosti prirode — nastajajo prirodoslovne vede. Smer zori v realizem, ki rodi nov šolski tip — realke.

2. Realizem zori do krize, ki se pokaže v prosvetljeni dobi. Besedo kriza je treba razumeti v pomenu odločitev, odločilni moment. Vsakemu organizmu je lastno to, da se razvije do nekega viška, nato gre svojo smer na boljše ali na slabše. Prav tako je v duhovnem svetu. V prosvetljeni dobi se razum ceni nadvse (racionalizem). To je drobnogled, pod katerim pregleduje človek kulturne dobrine: verstvo, znanost, umetnost, gospodarstvo. Kar z razumom zazna, sprejme, pretvori ali odkloni.

Močno se ceni posameznik in ne več stan kakor v srednjem veku (obrtniki [cehi], plemstvo, viteštvo, duhovščina). Cerkev izroči vajeti šolskega vozá državi (obče ljudske šole, prvi ljudskošolski zakon M. Terezije, splošna ljudskošolska obveznost). Vsi ljudje so po razumu enaki; zato naj se vsi izobražujejo, da bodo bolj smotrno gospodarili in državi prinašali korist. Doba kaže lice utilitarizma.

Razumski človek je individualističen, t. j.: vest, pravičnost, ljubezen do bližnjega, spoštovanje, žrtvovanje v prid narodu, molitev, morala so takemu človeku prazna beseda. Človek le toliko velja, kar plača.

Za prosvetljeno dobo je značilno, da ni enotna v tem smislu, da bi imela neko središče, vidno os, okoli katere bi se sukalo vse dejanje in nehanje ljudi, nego je »razklana«!

V vzgojstvu se to lepo odraža v tem, da take dobe mrzlično teže le za metodami, po katerih naj bi se »napravit« boljši in srečnejši človek. (Dalje.)

Jože Kostanjevec

Don Boskova vzgojna metoda

(Dalje.)

»Pogostna sv. spoved, sv. obhajilo in sv. maša so stebri, na katerih mora sloneti stavba vzgojnega dela, ako se hoče vzgojitelj izogniti pretnjam in šibi. Gojenci pa se ne smejo nikdar siliti k sv. zakramentom!«

Nekoč je angleški minister obiskal zavod v Turinu. Peljali so ga v veliko dvorano, kjer je bilo okoli 500 gojencev zatopljenih v učenje. Čudil se je, ko je videl toliko množico dečkov v popolnem miru. Njegovo začudenje se je še pomnožilo, ko so mu povedali, da morda v vsem letu ti dečki ne dajo najmanjšega povoda za kazen, niti jim ni treba pretiti s kaznijo. »Kako je mogoče doseči tak mir in red? Povejte mi to!« — vpraša minister in dostavi svojemu tajniku: »Vi si pa zapišite, kar vam bodo rekli!« — Ravnatelj zavoda mu odgovori: »Sredstev, ki jih rabimo mi, vi ne morete rabiti.« — »Zakaj ne?« — »Ker je to skrivnost, ki jo poznajo samo katoličani.« — »In kakšna je ta skrivnost?« — »Pogostna sv. spoved, sv. obhajilo in vsakdanja sv. maša.« — »Imate prav, nam manjka teh sredstev, ki so za vzgojo tako uspešna. Ali jih ni mogoče nadomestiti s čim drugim?« — »Ako se ne poslužujete sredstev, ki jih nudi sv. vera, se je treba zateči k palici.« — »Imate prav: Ali vera ali palica! To hočem povedati v Londonu.«

3. Največja je ljubezen.

Tretji neizčrpni vrec vzgojnih sil je bila don Bosku ljubezen. Omenili smo že njegovo veselost in prizadevanje, da bi med gojenci vladalo vedno veselje. Vse to je prihajalo iz velike ljubezni do mladine. Hrepenenje po veselju je naravno in če ne najde pristnega veselja, zaide na pota nedovoljenega razveseljevanja.

Pri otroku, ki se šele razvija, dosežemo pokorščino s šibo ali v imenu ljubezni, ker otrok še ni dozorel, da bi ga vodil razum ali evangeljski nauki. Svetnik pa pravi: »Tvoja avtoriteta naj temelji na ljubezni in naj bo kakor vpliv očeta, ki so mu srca njegovih otrok vdana.« Diderot pa je rekel o enem izmed svojih učencev: »Česa hočete, da ga naučim, če me pa nima rad.« Če ni ljubezni, ni zaupanja; brez zaupanja pa ni vzgoje.

Svetnik je pogosto ponavljal: »Če hočete, da vas bodo ljubili, morate sami ljubiti; pa to še ni dovolj, napraviti morate še en korak: ne samo to je potrebno, da res ljubite svoje gojence, marveč morajo oni vedeti in čutiti, da so ljubljeni.«

Kako pa bomo to dosegli? Predvsem ne sme biti med gojencem in učiteljem nikakega prepada; med njima ne sme biti nobene razdalje. Vzgojitelj naj si ne dovoli nebrzdanih izbruhov jeze, ne uporablja pretepanja ali javnega osramotenja. Med vzgojitelji in gojenci naj vlada družinski duh! Dobrohotno in dobrosrčno naj upošteva otrokovo slabost in nevednost ter zna o pravem času zatisniti oči, da ne kaznuje nikoli brez potrebe. Vzgojitelj naj nikdar ne miruje! Zanima naj se za gojenca, za njegove potrebe, težave, napredek in za vse, kar ga veseli in mu je drago. Dober vzgojitelj je iznajdljiv; marljivo išče in uporablja razna sredstva, da napravi otroku veselje, zlasti da ga uspešno izobrazuje in mu pomaga do razvoja.

4. Kaj pravi skušnja?

Morebiti bo kdo rekel: To je vse lepo povedano, toda praksa je drugačna. Vedeti pa moramo, da je don Bosko pisal vse iz lastne skušnje. V razgovoru z ministrom Ratacijem je rekel, da ima ta sistem uspeh pri 90 od 100 gojencev; pa še nad onimi desetimi, ki so bili nedostopni in so se izvili vzgojiteljevemu vplivu, ni treba obupati. Če se ravna z njimi obzirno, bodo postali vsaj manj škodljivi za svojo okolico.

Don Boskova ljubezen je povsod iskala duš. Zato je potrpežljivo popravljaj napake svojih gojencev. Pripovedoval je o nekem častniku, ki je bil v letih 1847—1849 gojenec v Oratoriju in je bil precej lahkomiseln, a je po 30 letih zopet obiskal don Boska in se pri njem spovedal. »Preden se je poslovil,« je nadaljeval svetnik, »sem ga vprašal: ‚Kaj te je nagnilo, da si prosil za spoved?‘ In veste, kaj mi je odgovoril? Poslušajte: ‚Ko sem zagledal vas, sem se spomnil vseh vaših besed, ki ste mi jih povedali skrivaj na uho, in vaših vabil, da bi hodil k spovedi; in ti spomini so me tako prevzeli, da se nisem mogel ustavljati...‘

Zakaj bi torej obupavali, če včasih pri vzgoji ne vidimo takoj uspehov? Posnemajmo kmeta: seje in potem potrpežljivo čaka do žetve. Toda ponavljam: Nikar ne pozabite: S krotkostjo in ljubeznijo si boste pridobili mlada srca.« Tako sv. Janez Bosko.

Še beseda o kazni

Morda bo kdo ugovarjal: Vse to je lepo v teoriji, a v praksi je na vsak način pretežavno. Reci, kar hočeš, in pazi, kolikor moreš, vendar ti ne bo nikdar mogoče preprečiti prav vsak nered. In kaj je potem s kaznijo? Kako se glasi v tem sistemu poglavje o kaznih? — — — Brezdvomno, da so kazni potrebne; saj vendar nikakor ne smemo dovoliti, da bi otrok zašel na kriva pota. Če pa je zablodil, ga je treba privedi nazaj ali zlepa ali zgrda. To je potrebno včasih tudi za svarilen zgled drugim. Dokler je mogoče, naj se kazni sploh ne uporabljajo; kadar pa je kazen potrebna, tedaj naj se upošteva naslednje: 1. Razen v redkih izjemah naj kazni ne bodo javne, ponižujoče. 2. Kakršnega koli pretepanja, klečanja

v boleznem položaju, uhljanja in drugih podobnih kazni se je treba brez-pogojno ogibati.

Kadar pa je kazen res potrebna, naj se ne pozabi, da je najbolje posluževati se takih kazni, ki jih zna dobra mati rabiti tako umno. Če mati otroka žalostno pogleda ali če je njena beseda proti otroku hladna, če obrne svoje oči proč od nje, mu umakne roko ali odreče nasmeh, je to kazen, ki ne bo brez uspeha, če si je mati le znala prej pridobiti otrokovo srce.

Poslušajmo svetnika: »Za mladega človeka je kazen vse, kar se pri njem uveljavi kot kazen in kar vzgojitelj uporablja kot kazen. Hud pogled ima včasih več moči kot krepka zaušnica. Beseda graje je pogosto že prava kazen. Če pa se kljub temu otrok ne mara pokoriti, tedaj je čas za pravo kazen, vendar takšno, ki ne draži gojenca in ga ne tlači siloma k tlom, marveč se v vsem opira na razum in se omejuje na najmanjšo mero strogotosti.

(Dalje.)

E. Bojc

Nauk o duši

Zavestne predstave zdrknejo prej ali slej v podzavest, kjer se nahajajo tudi naše predstave (kakor tudi misli, čustva in stremljenja) iz mladosti. To se dogaja dnevno, uro za uro, mesec za mesecem, leto za letom. Predstave, ki so zdrknile v pozavest, napravijo mesto novim našim predstavam. To je večinoma nehoten, deloma pa tudi hoten krogotok predstav in doživljanj iz zavesti v podzavest in pozabljenje. Od tu pa se ob izrednih duševnih prilikah včasih nehotno, včasih tudi hotno pokažejo in obnove v zavesti človeka. (Prim. Finžgarjeve črtice: Moja duša vasuje, Cankarjeve i. dr.)

Pomnež se na različne načine preizkušava. Treba pa je imeti za to približno enako težko snov za vse osebe: odrasle in otroke, moške in žene, izobražence in neizobražence. En način je učenje nekih nesmiselnih zlogov, ki jih ponavljamo toliko časa, da jih znamo, če jih vsaj enkrat ali dvakrat točno obnovimo. Merilo pomnenja je pri tem obseg ponavljanja in čas učenja. Drugi način je ta, da n. pr. tistemu, ki se uči, pomagamo toliko časa, da dotično snov popolnoma obvlada.

Pažnja

Bistven činitelj pomnenja in našega zaznavanja sploh je pažnja, ki čutno dojemljivost povečava, utira pot predstavnim asociacijam, krepí fantazijo in podpira naše mišljenje. Sočasno človek dojema mnogo različnih zaznav, odn. predstav (eksperimentalno preizkušanje je pri odraslem človeku ugotovilo štirideset takih pojavov), a pažnjo posveča le nekaterim, včasih le eni sami med njimi (največ 4—6 različnim, nepovezanim pojavom, n. pr. črkam!). Vtiski, ki so že izven polja pažnje, se prično približevati periferiji naše zavesti in postajajo bolj in bolj nejasni, dokler ne

prestopijo sploh praga zavesti in postanejo nezavestni. Vtiski pa, ki se iz pomnenja vzdignejo ponovno v zavest, potem zopet zapadajo v nezavest. Na prehodu imamo občutek, kakor n. pr. pri iskanju pravega izraza ali imena, ki nam že zahaja z obzorja zavesti in pravimo, da »ga imamo na jeziku«. Tiste vsebine, ki so prešle prag naše zavesti, bodisi da so se dvignile vanjo po zakonu pomnenja, bodisi da prihajajo vanjo neposredno iz čutnega dojetanja, imenujemo *p e r c i p i r a n e* (percepcija), one pa, ki smo jih osvetlili z žarom naše pažnje in so popolnoma jasno dojete, imenujemo *a p e r c i p i r a n e* (apercepcija), kar pomeni vključenje novih predstav v celotno zavest.

Nazunaj kažemo pažnjo z vzbujenimi očmi, nabranimi obrvmi in nagubanim čelom. Ušesa nastavljamo v smer glasu, odn. šuma in nekateri, zlasti otroci imajo pri tem usta odprta. Pri gledanju se nam zenica razširi, pri vonjanju se širijo nosdrvi. Intenzivno pažnjo spremlja najčešče hitrejši puls, zastajanje diha, močnejši tok krvi v mozeg in hitrejši ritem srčnih udarcev.

Pažnje istega človeka so v različnih razvojnih dobah različne in vsak človek ima svojevrstno pažnjo. Glede na vzroke, ki pažnjo pogajajo, ločimo namerno in *n e n a m e r n o* pažnjo. Nenamerna pažnja zavisí od okolnih, pa tudi od instinktivnih, spontanih činjenic. Ta pažnja ni z naše strani aktivna. *N a m e r n o* pažnjo ali hotno pa imenujemo tisto pažnjo, ki zavisí od naše volje in se z vajo razvija. Avtomatsko pažnjo imenujemo tudi *n a v a d o*.

Dalje razlikujemo še *r a z t r e s e n o* (distributivno) ter *z b r a n o* (intenzivno) pažnjo ali *š i r o k o* in *o z k o* pažnjo. Obojna je lahko deloma prirojena deloma priučena posameznikom v različni meri. Prva prevladuje pri praktičnih, poslovnih ljudeh, druga zlasti pri znanstvenikih (specialistih) ter umetnikih. Glede na trajanje razlikujemo *t r a j n o* ali fiksirajočo (statično) ter *k o l e b a j o č o* ali fluktuirajočo (dinamično) pažnjo. Otroci imajo kolebajočo pažnjo, starejši ljudje trajnejšo, isto tako imajo izobraženci trajnejšo pažnjo od neizobražencev, odn. primitivnih ljudi. Najvažnejši spremljevalec in pospeševalec pažnje pa je *i n t e r e s*, ki pažnjo krepi (potencira). Otroke in odrasle ne zanimajo iste stvari kot neizobražence in izobražence. Dočim otroka in neizobražence zanima predvsem novo, nenavadno, redko i. p., pa odrasle in izobražence bolj zanima to, kar najde odmeva v njih duši, kar se nanaša na njihovo prejšnje izkustvo in njihovo »gledanje na svet«. Pažnjo pa slabi utrujenost, slabokrvnost, razni strupi (alkohol itd.). Telesni pogoj pažnje je zato spočitost; umetna sredstva za krepitev trenutne pažnje pa so n. pr.: čaj, kava, kakao, čokolada.

Ločimo še *h i t r o* in *p o č a s n o* pažnjo. Inteligenci (posebno mestni!) je lastna hitra pažnja, s katero se človek v vsakem novem položaju takoj znajde in je zmožen večjih in bolj zapletenih duševnih naporov, dočim pa je za talent (zlasti podeželski) značilna počasna — sicer bistra — pažnja. A tudi vaja in navada igrata tu svojo vlogo. Možnost notranje

koncentracije ni vsakomur dana na enak način in v enaki meri. Ljudi, ki se le za poedina vprašanja zanimajo, na druge pojave, ki povprečnega, zlasti vsakdanjega praktika zanimajo, pa ne pazijo posebno, radi imenujejo *raztresene* (filozofi, profesorji vseh vrst, znanstveniki sploh in umetniki!). A resnično raztresen je tisti, ki se sploh ne more zbrati k hotni pažnji.

Končno ločimo po vsebinski vrsti še čutno in intelektualno pažnjo. Dočim čutna pažnja, ki temelji na vtisih in opažanjih iz okolja, prevladuje pri otrocih in neizobražencih, pa je druga, ki temelji na mišljenju in intenzivnem samoopazovanju, značilna za odrasle in izobražene osebnosti. — Če bi hoteli pažnjo označiti in si jo razložiti, bi morali upoštevati poleg fizioloških še intelektualna, hotenjska in čustvena doživljanja. Preizkušamo lahko pažnjo s pomočjo tahistoskopa in hronoskopa, utrudljivost pažnje pa n. pr. z diktatom.

Praktični primeri, nanašajoči se na pomnež v zvezi s pažnjo, nam objasnjujejo tehniko učenja. Gre tu predvsem za tri glavne stopnje spominskega napora: 1. opazujoča pažnja, 2. dejansko učenje in 3. miselno dojetanje vsebinskih sestavkov. Nekatere enostavne lekcije se že na prvi način obravnavajo (nazorni pouk, kemični in fizikalni pozikusi, sploh prirodoslovni rekviziti) in treba si je zapomniti le to, kar smo z očesom dojeli, videli in opazili; ne moremo pa tega trajno ohraniti. Resnično učenje (2. stopnja!) skuša že zavestno utrditi reprodukcijske osnove in asociacijske zveze. To se zgodi s ponaavljanjem. Smiselno čtivo v domačem, razumljivem jeziku si zapomnimo desetkrat hitreje kot v tujem jeziku ali nesmiselno. Potem moramo obvladati miselne zveze (3. stopnja). Čim daljši je sestavek ali celota, tem več je sestavnih miselnih delov in tem več časa potrebujemo, da si jih zapomnimo (zlasti mnogo dela zahteva učenje deklamacije na pamet). — Značilnost vizualnega pomneža je lokalna asociacija, lokalni spomin na določena mesta. (Dostikrat pozabimo na letnico in formulo, vemo pa dobro, kje se nahaja v knjigi). — Spočitost ni pri vsakomur istočasna. Imamo tipe ljudi, ki se zjutraj uče z uspehom po izreku: rana ura — zlata ura (logični tipi), a spet druge, ki se uče s pridom zvečer (fantazijski tipi). — Telesna svežost se vzdrži le s pravilno razdelitvijo dela (urnikom, načrtom), ki pozna tudi odmore. (Dalje.)

Narodna kultura

Prof. Ema Deisinger

Psiha slovenskega naroda

(Nadaljevanje.)

Gorenjci niso tehtali vrednosti lesa zgolj z razumom, namreč v koliko jim je donášal izvoz lesa dobiček — izvoz je šel svojčas čez Škofjo Loko v Trst in čez Trst dalje v Italijo —, ampak so ga vrednotili tudi s srcem in čuvstvom s stališča lepe umetnosti.

Ker je bil torej les za domačo hišno obrt kar najbolj primerna surovina, zato naletimo tako na Gorenjskem kakor na Dolenjskem na dragocene lesne izdelke, ki so obenem priča žive slovenske ljudskosti. Posebno ljubezen je ljudski umetnik izkazoval lipovemu in pušpanovemu lesu. O lipovem lesu, ki je bil zaradi mehkoobe kaj prikladen za rezljanje razpel, svetniških kipcev in pastirčkov pri jaslicah, golobčkov itd., smo že govorili, iz pušpanovega lesa pa so običajno rezljali vivčke (pipe za kajenje), na Gorenjskem imenovane č e d r e.

Tudi pušpan so smatrali za simbol pokoja, miru in upanja, zato so z njegovo vejico kropili mrliče, želeč njihovim dušam večni mir in pokoj; ta šega, kropiti s pušpanovo vejico mrliče na parah, se je ohranila še do danes. Pušpanov les je bil kmečkemu ljudstvu obenem še kot simbol mimobežne tostranosti in minljive časovnosti; zato so iz pušpanovega lesa rezljali vivčke (pipe za kajenje), iz katerih so vlekli dim, pri tem uživajoč slast pokoja in predajajoč se tihemu razmišljanju in modrovanju.

Gorenjske čedre so bile lično izdelane, v pušpanov les je dahnil vaški umetnik življenje in duha, da je nastala prava življenjsko stvarna umetnina, ki je predstavljala del in košček sveta, v katerem je živel kmečki človek.¹

Take umetniško izdelane čedre lahko vidiš v zasebnem muzeju Josipa Nikolaja Sadnikarja v Kamniku. Naletimo na čedro, ki predstavlja kmeta s kastorcem na glavi, ki kadi pipo, na hrbtu nosi brento (tam se polni tobak), motiv pa se zaključuje z jelenom ali zlatorogom. Če potegneš iz te čedre, doživiš ljubko sliko, kako se kmetu na čedri prilega kajenje, kak mojster je v kajenju, da mu dim uhaja skozi usta, oči in ušesa. Zaradi razkošnosti oblike in motiva prvi hip niti ne spoznaš, da je to čedra, ampak šele potem, ko zapaziš na zadnjem koncu ozko in kratko cevko za vtikanje v usta. Vse je tako premeteno in umetniško zrelo izdelano, da smemo reči, da so tudi gorenjske čedre dragocena narodna imovina.

Za slovensko umetnost v lesu je značilno, da je slovenska duša vedno iz različnih vrst lesa ustvarjala polnost motivov ter jih podajala v čim razkošnejši obliki, ponazorujoč ž njimi kos življenja iz narave ali košček sveta slovenskega kmeta. S to življenjsko mišljavo je vaški umetnik vodil svoj nožič, rezilo in oblič po lesu.

V Lukovici so delali svojčas vivčke tudi iz brezovega lesa kot simbol notranje veselega in zadovoljnega življenja. Tudi ti izdelki so upodobljeni v lepih motivih iz človeškega življenja.

Oblikovanju in izrezlavanju lesa so se posvečali tudi pastirji na paši. Marsikateri je imel velik umetniški dar in izrezljal iz lesa pravo mojstrovinu. Delali so ne samo lepo izrezljane piščali, ampak so tekmovali v tem, kdo bo čim lepše izdelal zvonec za živino-vodnico na paši in drobnico. Tudi ti leseni zvonci za živino-vodnico so bili često svojevrstno umetniško delo.

¹ Slike priobčim v slov. narodopisu.

O veliki nadarjenosti teh pastirjev-samoukov pričajo tudi lepo izrezljane palice često povsem nenavadnih oblik, napravljene iz kake drevesne korenine.

Poseben oddelek v slovenski umetnosti v panogi palic pa so tako imenovane romarske palice. Kmečko ljudstvo je vedno ljubilo romanja, da so ljudje na ta način lahko ogledali svet izven svoje domačije. Vzeli so na pot romarsko palico, ki pa ni bila običajna palica, ampak je imela za ročaj križ, pod ročajem pa je bila skulptura Matere božje in drugih svetnikov ter romarjevih patronov. Najznamenitejša pa je bila romarska palica, s katero so hodili v Rim.¹

Tudi župnikove palice so bile odlično umetniško delo. Župljani so svojemu župniku poklonili tako pastirsko palico, ki je bila prekrasno ročno delo in pričala o veliki nadarjenosti slovenskega človeka za skulpturo. Ročaj župnikove palice predstavlja sklenjeno roko, pod njo pa se vrsti lepa rezljava z raznimi nabožnimi motivi in farnim patronom.

Omenim naj še palice v obliki kač, zmajev itd., ki so jih imeli potujoči berači; napravili so jih običajno iz nenavadno razraščanih drevesnih korenin, za ročaj pa so jim izrezljali živalsko glavo.

Romarske in župnikove palice niso bile v ničemer podobne običajnim palicam meščanov, ampak so bile vestno in trudapolno ročno delo z mnogimi rezbarijami, delo brezimnega kmečkega umetnika.

Ljudje so tudi na daljna potovanja potovali običajno peš, zlasti na romarska potovanja, zato je bila popotna palica nujno potrebna. Že hribovit planinski svet je zahteval trdno in močno palico kot oporišče pri hoji, tako je zlasti potreboval župnik pri obiskovanju oddaljenih vasi svoje župnije, a tedaj pa še ni bilo avtomobilov in motociklov kakor dandanes, pa tudi ne dobrih potov in avtomobilskih cest. Izdelovanje in oblikovanje palic je bilo tedaj poverjeno ljudstvu, ki je povzdignilo to delo v pravo umetniško kulturo. Ljudje iz najrevnejših plasti ljudstva, dninarji (ki so bili zaposleni samo čez poletje), pastirji, kmečki hlapci in drugi zastopniki majhnega sveta ljudstva so se takisto ukvarjali z umetnostjo v lesu ter izrezljavali palice fantastičnih oblik in rezbarij. Slovensko ljudstvo je po vseh svojih plasteh izpričalo, kako živa je v slovenski duši ta naravna potreba po lepoti in umetnosti.

Svet dveh tisočev govori po slovenski umetnosti; to je bil tisti čas, ko je bilo ljudstvo vsebolj navezano na zemljo in dom kakor danes v razmahu tehnike. Večnostni obraz slovenskega naroda je obsijan od umetnosti. Gorenjci pa so prav v umetnosti v lesu izrazili svoja stremljenja po polnejši in zavestni obliki življenja.

Narodna umetnost je živela v duhovno-tvorni stvarjalni plasti kmečkega ljudstva. Preprosto naravno lepoto čuvstvo in duh tvornosti sta gnala slovenskega človeka, da izpriča mišljenje, voljo, hotenje in okus ljudskega občestva. S svojim duhom in dejanjem pa je ljudstvo ustvarilo

¹ Oglej si take romarske palice s krasno skulpturo v zasebnem muzeju Josipa Nikolaja Sadnikarja v Kamniku!

za slovensko umetnost značilni lastni stil. Ne smemo zamolčati, da prav iz slovenske umetnosti sledi, da je slovenski človek v svoji duši doživljal močno zavest svoje osebnosti, a čeprav je na svojih ramah sam nosil vso težo življenjskega boja za obstanek, je kljub temu imel dovolj duhovnih energij, da jih je izlival in prelival v stvarjalno umetnost. Tako je vprav preprosto ljudstvo slovenskega naroda prispevalo svoj delež za duhovno življenje naroda.

Med silami, ki so pospeševale narodno (v širšem smislu prav za prav ljudsko) umetnost in so oblikovale posamezne pokrajine in krajevne skupine v občestvo, moramo omeniti tudi narodno nošo, ki je amalgamirala v svojo etnološko (narodopisno) substanco tudi alpsko nemško sestavino.

Opis slovenskih narodnih noš spada sicer v folkloristično področje, zato na tem mestu ne bom posebej navajala, kakšno nošo so nosili prebivalci na Gorenjskem, zlasti v Bohinju, dalje v Ljubljani, ljubljanski okolici itd.¹

(Dalje.)

Pavle Kveder

Telesna vzgoja, mladina in šola

Telesna vzgoja in oblikovanje osebnosti

Ponovno poudarjajo vzgojitelji, da je cilj vzgoje oblikovanje močne osebnosti. Pri tem imajo velik vpliv tudi telesne vaje, ki vplivajo različno na človeka in ga tako ne samo telesno krepe in jačijo, ampak tudi duševno oblikujejo.

Oglejmo si različne najvažnejše vrline, ki jih razvijajo telesne vaje v večji meri:

Obvladovanje samega sebe

Pod to vrlino mislimo obvladovanje svojih nizkih nagonov in afektov. Te si podvržemo s čvrsto voljo in z njeno nepopustljivostjo gospodarimo nad njimi. Obvladovanje samega sebe je vrlina, ki je potrebna vsakomur, posebno pa športniku. Mnogokrat so telesne vaje važen pripomoček za doseg in jačenje te potrebne vrline.

Vzemimo za primer stav »mirno«. To je stav, iz katerega začenjamo vse vaje in s katerim tudi končujemo mnogo vaj. In tak stav »mirno« je temeljito obvladovanje samega sebe. Saj je tu treba podrediti svojo voljo vaditeljevi (vodnikovi) volji, njegovi želji se moramo ukloniti in izpolniti moramo njegovo povelje brez ozira, je to temu ali onemu ljubo in prijetno ali ne.

Znano je, da red vlada svet in da je vsako delo brez reda in discipline otežkočeno ali celo nemogoče. Zlasti pa je važno pri telesnih vajah izpolnjevanje vaditeljevih (vodnikovih, prednjakovih) želj, ki so izražene v poveljih. Izvrševanje teh povelj je vodilo uspešnemu delu. Gotovo pa je, da delujejo povelja na one, ki vadijo, kaj različno. Tisti, ki jim je disciplina ljuba in jim je to nekaj povsem razumljivega, tako voljno podrede sebe zapovedim oz. poveljem, drugi pa morajo n. pr. premagati razne lastne težave kot: lenobo, komodnost, nerazpoloženje, neposlušnost, kljubovalnost itd. Pri tem izvrševanju povelj, kot pri ostalem delu v skupini, pa se kmalu vsi temu podrede in privadijo. Pri telesnem delu se prične medsebojno tekmovanje — to ugodno vpliva na skupino in poedince —, vsak želi in hoče izvesti vajo čim bolje.

¹ Glej Albert Sič, O slovenskih narodnih nošah.

Tudi afekti — to so momentani duševni izbruhi, podobni nevihtam, ki nastanejo iznenada in z veliko silo (veselje, jeza, strah itd.), a tudi brž prenehajo — se dajo s telesnimi vajami, zlasti igrami, ublažiti in sčasoma povsem premagati in tako torej odpraviti, kar je zelo važno in koristno za poedinca, ki je le del skupnosti.

Zavedati se moramo, da zavisi uspeh pri izvajanju posameznih vaj od držanja in položaja telesa pri vaji sami. Pravilno držanje telesa je prav za prav merilo in dokaz, v kolikšni meri vlada duh nad telesom, t. j. kako obvladamo sami sebe.

Pogum (korajža)

V življenju srečujemo različne ljudi, nekateri so neustrašljivi, drugi boječi in strahopetni. Večina ljudi pa se že po narodi boji in izogiba vsega, kar bi utegnilo prinesiti bolečino in škodo, izogne se vsemu, kar je zvezano s težavami in nevarnostmi ali morda le z neprijetnostmi.

Za obvladovanje takega duševnega razpoloženja je potrebno več ali manj poguma.

Lahko bi razlikovali dve vrsti poguma: fizični in borbeni. Fizični je prirojen in ni zavisen od okolice, temelji pa na zavesti telesne nadmoči in povečanju te moči ter okretnosti. Borbeni pogum pa se lahko vzgaja, svoj izvor pa ima v zavesti dolžnosti in časti. Važno vlogo igra tu sugestija, ki je bolj važna in bolj zastopana na igriščih kot v zaprti telovadnici. Posebno važno vlogo igra v borbenih igrah, kjer si stojita nasproti dve moštvi in se borita za uspeh: zmago. Ni jima za to žal naporov in nevarnosti. Za to je pa treba poguma in pri takih igrah prehaja pogum od enega igralca do drugega. Zato ni redkost, da uspe enemu samemu temperamentnemu igralcu povleči za seboj celo moštvo, vse soigralce, ki so morda utrujeni, nerazpoloženi pričeli popuščati in so igrali slabo. Tako osveži lahko en sam s svojim vplivom igro svojih. Spomnimo se pri tem na nogometno, hazensko, rokometno, hokejsko moštvo, ki ga dejanje enega njihovega igralca kar poživi, da se vkljub utrujenosti ponovno prične z vso voljo boriti in skuša tako pravilno doseči čim boljši uspeh.

Kako prijetno je kramljati s pogumnim fantom, ki ne jeclja od same preplašenosti, kadar mora odgovarjati na vprašanja ali se razgovarjati z nekom! (Seveda pa ne sme to preiti v predrznost.) Prav nasprotno pa vzbudita nekako pomilovanje v človeku mlad fant in mlado dekle, ki se zmedeta ob nagovoru in človek ne spravi iz njiju nobenega odgovora (ne mislim pri tem šolskega izpraševanja!).

Pri telesni vzgoji imamo polno pripomočkov, s katerimi lahko razvijamo pogum in ga povečavamo. Za to so primerni: orodna telovadba, preskoki za prek, skoki, pa tudi večina športnih panog razvija pogum: smučanje, drsanje, sankanje, motociklizem, jadrnanje po vodi in zraku, aviatika, plavanje itd. Nenadomestljive pa so igre! Zlasti igre z žogo ali drugimi pripomočki (hokej!).

Ne bo odveč, če si ogledamo psihični moment pri različnih vajah, ki ga doživlja večina boječnežev in ki je povsod podoben. Pred izvedbo neke vaje, n. pr. na orodju, nam je nerodno. Zavedamo se nevarnosti in ker se bojimo, nastopi navadno momentana slabost volje. Če pri tem manjka odločnosti, hoče strahopetnež prenehati z vajo, oz. je noče niti začeti. To pa lahko preprečimo tako, da vodnik vajo sam pokaže — tako z lastnim primerom dokaže učencu, da ni nevarnosti. Lahko pa tudi ukaže, da se vaja mora izvršiti, ker tako z ukazom premagá strah in ga prežene. To pa lahko doseže tudi s tem, da apelira na častoljubje, češ, vsi so napravili, pa bi ti ne?!

Predvsem pa so za razvoj in povečavanje poguma važne igre, zlasti borbene igre: nogomet, rokomet, rugby, hazena, hockey na ledu itd.

Menda ne bo odveč, če se ob tej priliki bežno dotaknem silno perečega vprašanja in spregovorim nekaj besed o nogometu, ki je doslej najbolj

priljubljena igra množice — mladine in starine —, ki pa je marsikje tudi silno zasovražena športna igra. Veliko jih je, ki nogomet kritizirajo, drugi ga zame-tujejo, nekateri pa zagovarjajo. V svojem hitrem poletu si je priboril zmago po vsem svetu, t. j. pridobil ogromno število pripadnikov. Naša šola ga za-vrača (ne povsem upravičeno, kot bomo videli!), ponekod pa je postal sestavni del telesne vzgoje (Anglija, Nemčija, Amerika itd.). Eno je važno in neizpod-bitno: mladina je silno navdušena zanj. In zakaj? V svoji prirodi je mladina tista, ki ljubi nevarnosti, težkoče, ljubi borbo in hoče pokazati svoj pogum in spretnost v napetih borbenih igrah na zeleni poljani. In vse to ji daje nogomet, zato se ga je mladina tako brž in s tako ljubeznijo oklenila. Priznati moramo, da je nogomet res igra, ki je primerna mladini in njenemu čustvovanju. Vedno mladini radi sledimo, sledimo ji tudi tu in jo skušajmo razumeti. Želel bi pred-vsem poudariti to, da je nogomet igra, ki nudi mladini dosti možnosti za pozi-tivni telesni razvoj, če seve ni pretirano gojena. Vem, velika večina vidi ob besedi nogomet upehano mladino, ki divja za žogo, se prepira ter preklinja, morda si ta ali oni za nameček predstavlja še togotno suvanje tovariša in celo pretep ob koncu igre. To ni prav — četudi so se take stvari včasih res dogodile. Takoj moram povedati, da kdor je videl kaj podobnega, mora res biti nasprot-nik nogometa. Povsem upravičeno! Pa saj to ni bil in ni nogomet, to je po-surovel izrodek lepe plemenite borbe, ki jo gotovo nudi nogomet, če se le goji pravilno. Ni kriva sama mladina teh izrodov, o ne, voditelji, zagrizeni stran-karski, t. j. klubski pristaši so oni, ki hočejo zavoljo zmage pogaziti vsa ple-menita človekova nagnjenja, ki naj bi jih vložil v lepo borbo, oni so krivci, da se lepa igra sprevrže v divjanje, polno umazanosti in surovosti (Dalje.)

Iz šolske zgodovine

Prof. Lojze Potočnik

Zgodovina ustanovitve meščanske šole v Kranju*

Leto 1918, ko smo tudi mi Slovenci dosegli svojo svobodo in začeli živeti v svoji narodni državi, je posebno pomembno tudi za zgodovino našega sloven-skega šolstva. Tega leta se naše dotedanje šolstvo ni le poslovenilo, marveč se je celo začelo na vseh svojih stopnjah spopolnjevati in dopolnjevati. Dobili smo več novih šol. Prav tako tudi več novih meščanskih šol, ki jih je prva leta zlasti uravnaval s svojo mojstrsko spretnostjo višji šolski nadzornik dr. Leopold Poljanec in ki naj bi skrbele za vzgojo in izobrazbo našega srednjega stanu. Tudi v Kranju ni manjkalo pobud, kako spopolniti in dopolniti šolstvo; saj segajo prve misli na ustanovitev meščanske šole v Kranju, kar spričujejo napisani viri, v prva leta naše narodne svobode. Le dolgo jih ni bilo mogoče uresničiti, dasi so bile stvarne potrebe od dne do dne večje. Celih dvajset let je moralo preteči, preden je mogla meščanska šola v Kranju stopiti v življenje, četudi spada Kranj med naša najbolj razgibana in industrijsko najmočnejša mesta, saj velja za metropolo naše Gorenjske.

Marsikdo bi se z ozirom na to mogel povpraševati, zakaj je Kranj prišel do meščanske šole šele po dvajsetih letih. Toda kdor pogleda stvar od bliže, bo to lahko razumel. Krivda ni bila samo v tem, da so se pristojni činitelji

* Pričujoči spis je spisan prvenstveno na podlagi pisanih virov, ki so v spisu samem navedeni. Na ustne izjave se je pisec oziral le toliko, kolikor se ujemajo s pisanimi viri. Zato utegne v spisu kaj manjkati, kar so oni, ki so se potegovali za ustanovitev meščanske šole v Kranju ali pri nje ustanavljanju kakor koli sodelovali, doživljali ali kar je znano po ustnem izročilu.

za to premalo zavzemali, marveč tudi v velikih stvarnih ovirah, ki bi jih kljub svoji najboljši volji ne bili mogli premagati. Vprav zato se je otvoritev meščanske šole v Kranju v veliki meri tako zavlekla.

Kako je torej prišlo do ustanovitve in otvoritve meščanske šole v Kranju in kakšne so bile ovire za njo, bo glavno vprašanje, ki ga bo obravnaval pričujoči spis in tako skušal biti tudi košček zgodovine našega slovenskega šolstva.

Prva po virih potrjena misel na ustanovitev meščanske šole v Kranju sega še v dobo, ko je višji šolski svet v Ljubljani s svojim razpisom št. 688 z dne 29. julija 1919 na prošnjo mestne občine dovolil, da se razširi petrazredna dekliška osnovna šola v Kranju v osemrazrednico, počenši s prestopnim šestim razredom v šolskem letu 1919/20. Takrat so namreč pristojni faktorji, kakor je razvidno iz spomenice okrajnega šolskega sveta v Kranju št. 1100/23 z dne 7. junija 1923 županstvu mestne občine v Kranju, želeli, da bi se v Kranju ustanovila dekliška meščanska šola. Vendar se je z ozirom na to, da so bile priprave za osemrazrednico že v polnem teku in skoraj dovršene, definitivna ustanovitev dekliške meščanske šole odložila na poznejši čas.

Vprašanje ustanovitve dekliške meščanske šole v Kranju je postalo zopet pereče, ko se je s posebno naučno naredbo, po kateri se je trirazredni meščanski šoli priključil še četrti kot zaključni razred in po kateri so dobila spričevala absolventov in absolventk meščanske šole isto veljavo, kot jo imajo spričevala četrtega razreda katere koli nižje srednje šole, dekliška osemrazredna ljudska šola v Kranju preživela, saj dekleta s spričevali osemrazrednice niso mogla biti naravnost sprejeta niti v strokovne niti v trgovske šole, pa tudi ne na učiteljske itd. Učinek navedene uredbe se je brž pokazal v tem, da so prebivalci mesta Kranja in njegove okolice začeli še v šolskem letu 1922/23 v večjem številu kakor v prejšnjih letih pošiljati svoje hčere na gimnazijo v Kranju, dasi so jim nudili višji razredi osnovne šole, meščanska šola pa še posebej, več za poznejše praktično življenje, kakor katera koli srednja šola.

Iz teh razlogov je okrajni šolski svet v Kranju v svojem že omenjenem dopisu št. 1100/23 z dne 7. junija 1923 na mestno občino v Kranju poudaril, da je neobhodno potrebno, da mestna občina Kranj začne z akcijo za ustanovitev lastne dekliške meščanske šole in da tako ustrezne želji prebivalcev mesta in okolice, in obenem svetoval, kako bi se najlaže udejevala ustanovitev dekliške meščanske šole v Kranju. V ta namen je okrajni šolski svet svetoval mestni občini: 1. Občine, za katere bi se meščanska šola ustanovila, naj se pravno-veljavno zavežejo, da bodo prispevale k stroškom za nje ustanovitev in za nje vzdrževanje, kolikor pridejo v poštev materialne potrebščine šole, za kritje osebnih izdatkov pa naj poskrbi višji šolski svet, potem ko bodo potrebni krediti v državnem proračunu odobreni. 2. K zavezi za vzdrževanje šole naj se pritegnejo tudi denarni zavodi in druga močna industrijska in trgovska podjetja v sodnem okraju Kranj. Vse te obveznice pod 1. in 2. naj bi veljale tako dolgo, dokler bi država s posebnim zakonom ne določila, da bo meščanske šole vzdrževala država, oz. katera koli druga ustanova. 3. Za otvoritev popolne dekliške meščanske šole v Kranju bi bile potrebne štiri (4) učne sobe po 40 učenk, risalnica, soba za risarska učila, telovadnica z oblačilnico, soba za ženska ročna dela, kuhinja s pralnico in likalnico, pisarna ravnateljice, posvetovalnica, dve (2) manjši sobi za zbirke in učila (za fiziko, prirodopis, zemljepis in zgodovino), stanovanje za ravnateljico in stanovanje za slugo. Vsi ti prostori naj bi bili na razpolago, še preden bi se dekliška meščanska šola ustanovila. 4. Do ustanovitve dekliške meščanske šole v Kranju bi lahko prišlo najhitreje in najceneje, ako bi se s primerno dozidavo preuredila mestna ubožnica na Pungratu, kjer so že sedaj zgornji štirje razredi dekliške osnovne šole. Prav tako bi se lahko odstopila dekliški meščanski šoli nekatera učila, ki se rabijo v višjih razredih dekliške osemrazrednice. V tem primeru bi se mogla že s pričetkom šolskega leta 1923/24

odpreti dekliška meščanska šola v Kranju vsaj s prvima dvema razredoma, seveda če bo predpisanim pogojem v resnici ustrezno.

Orisani predlog okrajnega šolskega sveta, izražen v njegovem dopisu št. 1100/23 z dne 7. junija 1923 na mestno občino v Kranju, da se ustanovi v Kranju dekliška meščanska šola, je obravnaval mestni občinski odbor pod vodstvom takratnega župana Cirila Pirca na svoji seji dne 22. junija 1923. To je razvidno iz sejnega zapisnika št. 942 z dne 22. junija 1923, čigar zadevni prepis je mestna občina s spremnim spisom št. 901 dne 5. julija 1923 poslala tudi okrajnemu šolskemu svetu v vednost. Iz tega sejnega zapisnika je pod točko 3. a) razvidno, da je občinski odbor po daljši debati soglasno sprejel naslednji sklep občinskega predstojništva: »Občinski odbor pozdravlja namero okrajnega šolskega sveta, da se aktivira v Kranju že dovoljena¹ dekliška meščanska šola. Ker pa mestna občina ni v položaju, da bi zgradila za to potrebno novo poslopje, se občinski odbor pridružuje nasvetu okrajnega šolskega sveta, da se s primerno dozidavo uredi v to svrhu mestna ubožnica na Pungratu, vendar le pod pogojem, ako se okoliške občine in drugi interesenti pravomočno zavežejo, da bodo s primernimi zneski prispevali k prezidavi in stvarnim potrebščinam.« (Dalje.)

¹ V tem se je občinsko predstojništvo motilo, zakaj bi sicer bilo potrebno še prositi za nje ustanovitev ministrstvo prosvete, kakor bomo pozneje videli.

Književne vesti

Moje skušnje z Bobičevo začetnico »Preljubo veselje...« Kot novinka sem prišla l. 1938 na novo ustanovljeno šolo z enim oddelkom. Dobila sem učence, ki so prej obiskovali šolo največ trikrat tedensko in zaradi velike oddaljenosti do šole ponavljali razred že po več let. Vseh šoloobveznih otrok sem imela 73. Poučevala sem dopoldne in popoldne, vselej seveda neposredno in posredno. Učne knjige so dobili otroci že skrajno obrabljene iz sosednje šole, nekaj novih pa je kupil krajevni šolski odbor. Lani smo imeli v elementarnem razredu Flerétovo »Našo prvo knjigo«, letos pa sem v elementarni razred uvedla novo Bobičevo začetnico »Preljubo veselje, o j kje si doma«.

Moji elementarci so sprejeli knjigo z velikim veseljem, posebno še zato, ker sem jim rekla, da bodo videli v knjigi Tončka in Micko, katerih je prav v mojem razredu precej. Ko smo prvokrat pregledovali knjigo, obračali list za listom, se je zdaj pa zdaj oglašil kak učenec in rekel: »Glej, Tonček in Micka tolčeta orehe, kot jih tolčemo pri nas, kadar mama peče potico.« Drugi je zopet rekel: »Tu pa tudi pasejo krave, samo pri nas ni nikjer nobenega brezna, kot je tukaj na sliki.« Ko smo pa prišli do Miklavževih slik, so otroci kar ostremeli. Ko je neki šolarček zagledal parkeljne na sliki, je rekel: »Zdaj pa res verjamem, da hodijo parkeljni ponoči okrog, zdaj bom pa bolj priden.« Ko smo tako pregledovali knjigo, sem takoj opazila, da vabijo in mikajo otroka predvsem one slike, ki so v zvezi z njegovim življenjem.

Bobičeva začetnica je risalnega tipa, gre pa v smer globalne metode. V začetku knjige so dobre risalne in fonetične predvaje, ki so nam bile pri pouku zelo dobrodošle. Nekatere smo uporabili celo za okraske v zvezkih. Učenci v začetku samo tiskajo mešano antikvo, ki pa ima to prednost, da so velike črke (z nekaterimi izjemami) le povečane male črke. Pisatelj se je trudil, da bi podal za vsako črko fonetičen izraz in obliko črke iz začetka normalne besede, kot je v resnici najbolj primerno za otrokovo dožemanje, tako n. pr. izpeljemo črko C iz usločene cvetlice. Tu je dobra akustična in vizualna izvedba. Toda ponazoritev črkovnih oblik iz predmeta se mu ni povsod enako dobro posrečila.

Takoj v začetku obravnava pisatelj črko A prej kot O. To ne gre, ker je vendar A težji kot O. Na str. 7. je O prej v besedilu, kot je bil pa sploh razložen, a to je samo v nekaterih knjigah, ni v vseh. Ko smo mi prišli do obravnave črke O, smo črko A preskočili, se pogovorili najprej o črki O in potem smo se vrnili v knjigi nazaj k črki A. Črka A je zelo težko izpeljana (iz angela) vizualno, nazorno je le slušno izpeljana, enako je tudi črka E samo slušno izpeljana, vizualno pa sploh ne. Črka N je dobro izpeljana (iz nogavice) vendar pa zelo težko slušno in vizualno. Na težkoče smo naleteli že takoj pri prvem soglasniku, ker ima v besedilu preveč izrazov z glasovi, katerih črk otroci še sploh ne poznajo, kot V, G, C v besedi NOGAVICA. Je to sicer po globalni metodi pravilno, a

kaj pomaga, ko je pa le za otroka pretežko. Črka M je dobro izpeljana, ima pa zopet še neobravnani črki V in C v besedi MUCA IN IVAN. Pri teh dveh črkah N in M se je nam kar ustavilo. Tu smo počivali skoraj 14 dni. Črki sta res težki, poleg tega pa še močno podobni. Težave sta nam delali pri nastavljanju, kakor tudi pri tiskanju. Ker nismo imeli še stavnice, smo nastavljali s fiziolo, koruznimi zrni in kjer je bilo mogoče, tudi s paličicami. Otroci so si jih končno zapomnili čisto po svoje na ta način, da pravijo črka N ima dve nogi, M je pa že bolj star, zato ima pa tri noge. Ti dve črki smo prav temeljito obravnavali, ju spajali s samoglasniki in dopolnjevali. Pri črki L so zopet kar štiri še otrokom neznane črke v besedi **SPUSTIMO** in **ČE**, kar je delalo otrokom težave. Pri črki C pridejo na vrsto prav težke besede, kjer pridejo skupaj kar po trije soglasniki v besedah **ČRV** in **VRT**, in delajo učencem težkoče pri izgovorjavi. Črka G, ta je pa zelo dobro izpeljana slišno in vizualno (iz gagic); toda kaj pomaga, ko pa dela otrokom težkoče pri nastavljanju in tiskanju zaradi zelo težke oblike. Oblike te črke sploh ne uporabljajo tiskarne in čemu bi se jo otrok moral učiti. Dokler se nismo z otroki pogovorili, da je naša črka G prav za prav sestavljena iz dveh črk, in sicer iz C in J (G), toliko časa so jo pisali kar vsak po svoje. Potem pa se je kmalu obrnilo na bolje. Dobro je le to, da ima ta črka vsaj besedilo, ki je otroku blizu. Opisuje namreč gagic (goske) in na koncu je pa še prav zanimiva uganka:

Na glavi ima roge,
kakor konj ima noge,
je črn kakor noč,
če te ujame — na pomoč!

To uganko so se otroci prav hitro naučili na izust.

Po tej začetnici se kaj dobro tvorijo učne enote za nekaj dni, ali če je treba tudi za več dni.

Primer:

Učna enota: »ZAJEC«.

Slovenski jezik: Razgovor o zajcu — doživljaji — opis. Oblikovno in glasovno izvajanje glasu in črke Z.

Nastavljanje in tiskanje besed ter kratkih sestavkov v zvezi z zajcem.

Čitanje iz knjige pri črki Z.

Memoriranje pesmi »Zajček«.

Dramatičen nastop — zajec in lovec.

Dialog — deček in zajec.

Računstvo: Računske povestice. Prištevanje, odštevanje in dopolnjevanje v številčnem obsegu do 10. Računanje z lovci, zajci, puškami, psi itd.

Petje: Zajček al' se ne bojiš...

Telovadba: Uprizoritev lova na šolskem dvorišču. Razdelitev učencev v skupine: lovci, zajci in psi.

Risanje: Zajec v gozdu.

Podobne učne enote lahko tvorimo pri vseh črkah.

Dobra stran te začetnice je tudi to, da kakor hitro spozna otrok veliko tiskano črko, ima obenem že tudi obliko dotične male črke. Prihranili smo si torej eno celo abecedo. Ko smo spoznali vse tiskane črke, smo prešli na pisanje. Prehod od tiskanja k pisanju je po tej začetnici kaj preprost. Otrokom sem natiskala na tablo veliko tiskano črko (mamico) in malo tiskano črko (otročička). Nato smo malo tiskano črko zvezali z nekaj črtami in kmalu smo na tabli zagledali malo pisano črko, n. pr. Aa a Nn n itd. Podobne primere za prehod od tiskanih črk na pisane imamo v začetnici od str. 62 dalje. Preden smo obravnavali kako pisano črko, smo seveda prej vadili razne predvaje, ki so bile v zvezi s črko, ki smo jo imeli namen obravnavati. Potem pa smo pisali črko posamezno, nato pa v zvezi s samoglasniki in sestavljali razne besede, ki so jih povedali otroci ali pa učiteljica. Če je bilo mogoče, smo zraven vedno tudi narisali, n. pr. mizo ali zajca, da je otrok nazorno videl, kaj mu predstavlja napisana beseda. Po navadi smo vedno vsako besedo, preden smo jo napisali, najprej nastavili, nato natiskali na tablo in nazadnje šele napisali v domače zvezke.

V tej začetnici so bolj majhne črke, prav na gósto natrpáne, da kar migljajo pred očmi, in zato je v knjigi tudi mnogo snovi, ki je pa dobra. Od str. 69—75 so v knjigi prav ljubke uganke — vsaka črka v abecedi ima eno uganke, ki so pa otrokom zelo všeč. Na koncu ima začetnica prav lepe berilne sestavke in pesmi, ki se ozirajo prav na vse, kar otroka zanima med šolskim letom. Pri meni navadno otroci prečitajo že berilce, ki ga še v šoli nismo obravnavali, ker jih zanima, kaj delata Tonček in Micka v prihodnjem berilu. Poleg tega pa mislim, da pritegnejo učence tudi ljubke slike, ki jih ne manjka v začetnici. Dobro je tudi to, da so berilni sestavki tiskani v črkah različne velikosti in oblike, da se otrok lahko prav zanesljivo nauči čitati.

Izredno dobro je pa tudi to, da ima začetnica nekaj berilnih sestavkov in pesmic o naši kraljevini in kraljevi rodbini Karadordjevičev.

Knjiga se mi je zdela v začetku silno težka in zato sem bila že v strahu, da ne bom dosegla zaželenega uspeha. Kadar je bilo v pozni jeseni po pouku še svetlo, sem kar obdržala elementarce kako četrte ure še po šoli, da smo se vadili v čitanju. Otroci, kakor tudi jaz smo dobivali čim dalje večje veselje do knjige, uspehi so nas izpodbujali k vztrajnosti in ob koncu leta smo kar dobro brali. V prihodnjem šolskem letu pa bomo s pogumom vzeli v roko začetnico, ker bomo že znali premostiti ovire, ki se nam bodo stavile na pot.

Rafaela Mihevčeva,

učit.-uprav., Veliki Cirknik pri St. Rupertu na Dolenjskem.

Poročilo o delu podružnice Slomšk. družbe v Mariboru za poslovno leto 1939/40.

I. Delokrog podružnice je ostal do 9. junija t. l. isti kakor lani. Z občnim zborom tega dne pa se je podružnica odločila zaradi lažjega dela zmanjšati svoje območje le na okraja Maribor desni in levi breg, za ostale okraje pa naprosi centralo, da posreduje osnovanje samostojnih podružnic.

II. Članov je doslej vpisanih 51 moških in 39 ženskih = 90 članov, od katerih je poravnalo svoje obveznosti do občnega zbora jedva 52%.

III. Seje je imela podružnica skupno štiri.

IV. Opravilni zapisnik izkazuje 53 številčk.

V. Sestanki:

1. Slavnostno zborovanje, ki je bilo 24. septembra v Karlinovi dvorani po tradicionalni sv. maši na Slomškovem grobu, ki jo je daroval č. g. ravnatelj Fran Hrastelj in imel na udeležence krasen nagovor o Slomšku čuvarju naših meja. Na zborovanju sta govorila A. Kopriva »O prelatsu dr. Franu Kovačiču, velikem Slomškovem življenjepiscu« ter č. p. Jakob Laura, predsednik Kat. akcije za lavantinsko škofijo »O tajnah katoliškega osvajanja«. — Po zborovanju je bil zelo uspel prijateljski izlet v Svečino.
2. Prvi sestanek je bil 16. marca s predavanjem A. Koprive »O pomankljivostih in napakah pri narodnostni vzgoji«.
3. Drugi sestanek je bil 14. aprila, na katerem je predaval banovinski šolski nadzornik F. Bobič »O navodilih za elementarno knjigo Preljubo veselje«.
4. Tretji sestanek dne 5. maja je bil združen s sveto mašo zadušnico za pokojnega prof. Ivana Vesenjaka, o katerem je podal na sestanku izčrpen življenjepis A. Kopriva s predavanjem »Ivan Vesenjaka kot vzgojitelj«.

VI. Občni zbor je bil dne 9. junija ob lepi udeležbi delegatov katoliških društev in oblasti, a ob slabi udeležbi članov. Namesto odpadlega predavanja je podal podružnični predsednik nekaj misli o reformi društvenega dela in o idejnih silnicah, ki naj vodijo naše društvo. — Pred občnim zborom je bila sveta maša na Slomškovem grobu. Daroval jo je z zelo sodobno in pristržno podano pridigo o Slomškovi ciril-metodijski ideji č. g. ravnatelj Fran Hrastelj.

Predavanj je torej bilo skupno pet. Udeležba je bila v splošno slaba, kar je zakrivilo deloma zelo slabo vreme, odsotnost moških članov na orožnih vajah, preveč razpršeno članstvo v preobširnem območju podružnice, slabe gnotne razmere in ne na zadnjem mestu tudi zaradi nemirnih časov omalodušeno članstvo. Del krivde pa leži tudi v nezdravem dejstvu, da so mnogi člani preobremenjeni z delom v drugih katoliških društvih v svojem kraju ali drugod, kjer so bila ob istem času, kakor naša, zborovanja in tečaji, tako da, kakor je že stara navada, za lastno organizacijo ni preostalo več časa. Razen tega so nedelje najbolj neprimerni dnevi za sestanke in zborovanja, ker so takrat tovariši zaposleni drugod ali pa se, na edini prosti dan, posvečajo svoji družini, kar je popolnoma upravičeno.

VII. Denarno stanje (ob dnevu občnega zbora) je ugodno.

VIII. Načelni predlogi:

1. Razširitev SD na vse katoliške šolnike šol vseh kategorij: ljudske, meščanske, srednje, strokovne in visoke šole.
2. Navezanje stikov s krščansko mislečimi šolniki v ostalih predelih države.
3. Izdelava dovolj prožnega, obširnega in temeljitega delovnega programa, upoštevaločega novo stvarnost, prekvašeno s temeljnimi načeli Katoliške akcije.

JUGOSLOVANSKA TISKARNA V LJUBLJANI

NAJMODERNEJE UREJEN GRAFIČNI ZAVOD
KAMNOTISK / OFFSETTISK / BAKROTISK / KLIŠARNA
KVALITATIVNI IZDELKI V TISKARNI IN **KNJIGOVEZNICI**

JUGOSLOVANSKA KNJIGARNA V LJUBLJANI

ZALOŽBA ŠOLSKIH IN DRUGIH KNJIG
ZALOGA DOMAČEGA IN TUJEZEMSKEGA DOBREGA TISKA
PODRUŽNICA „NIČMAN“ V LJUBLJANI: BOGATA ZALOGA DEVOCIJO-
NALIJ, KNJIG, ŠOLSKIH IN PISARNIŠKIH STVARI

HHRANILNICA DRAVSKE BANOVINE

LJUBLJANA
KOČEVJE
MARIBOR
CELJE

VLOGE OBREŠTUJE PO NAJVIŠJI OBREŠTNI MERI
CENENA POSOJILA DAJE NA REDNO ODPLAČEVANJE

Z A N J E N E V L O G E J A M Č I **D R A V S K A B A N O V I N A**

**Tovariši! Zbirajte oglase, ker s tem podpi-
rate svoje strokovno glasilo! Upravništvo.**

Največji slovenski pupilarnovarni zavod

Mestna hranilnica ljubljanska

Stanje vlog Din 420.000.000

Lastne rezerve " 28.650.000

Dovoljuje posojila proti vknjižbi

Z a v s e o b v e z e h r a n i l n i c e j a m č i

MESTNA OBČINA LJUBLJANSKA